

CHARLOTTE PERKINS GILMAN'IN "KADINLAR ÜLKESİ" ADLI
ROMANININ RADİKAL FEMİNİST BAĞLAMDA İNCELENMESİ
A Radical Feminist Analysis of Charlotte Perkins Gilman's Novel Called
"Herland"

(Makale Geliş Tarihi: 12. 05. 2018 / Kabul Tarihi: 11. 06. 2018)

Arzu ÖZYÖN*

Öz

Bu çalışmada Charlotte Perkins Gilman'ın "*Kadınlar Ülkesi*" adlı ütopyik romanı radikal feminizm açısından ele alınacaktır. Üçüncü Dalga Feminizm olarak da adlandırılan radikal feminizm kadınların özgürlüğünü sınırlayan, baskı ve şiddete maruz kalmalarına neden olan ataerkil düzene eleştiri getirmekte, sadece eleştiri getirmekle kalmayıp mevcut ataerkil düzenin yıkılması ve yerini anaerkil bir düzenin alması gerektiğini savunmaktadır. Ataerkil düzenin yıkılmasının ancak evlilik ve özellikle de aile kurumlarının ortadan kalkması ile mümkün olacağını ileri süren radikal feministler cinsiyet ayrımı ve cinsel rol gibi olgulara da karşı çıkmaktadırlar. Bu bağlamda bu çalışma Charlotte Perkins Gilman'ın *Kadınlar Ülkesi* adlı romanının radikal feminizmin öncüleri tarafından belirlenmiş olan ilkelerden hangileri ile örtüştüğü ve hangileri ile ters düştüğü üzerinde duracaktır.

Anahtar Kelimeler: Charlotte Perkins Gilman, Kadınlar Ülkesi, Radikal Feminizm.

Abstract

In this study Charlotte Perkins Gilman's utopic novel *Herland* will be handled in terms of radical feminism. Radical feminism, also called Third Wave Feminism criticizes the patriarchal society that limits women's freedom and causes them to be exposed to oppression and violence. It does not only criticise but also claims that the present patriarchal order should be destroyed and a matriarchal order should take its place instead. Radical feminists who claim that the patriarchal order can only disappear on the condition that the institution of marriage and especially the institution of family disappear, are also against the phenomena such as gender difference and gender role. In this context, the principles defined by the pioneers of radical feminism and that Charlotte Perkins Gilman's novel, *Herland*, overlaps, and the ones it contradicts will be focused on this study.

Keywords: Charlotte Perkins Gilman, Herland, Radical Feminism.

* Öğr. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü; Prelector Dr., Dumlupınar University, Foreign Language School, Department of Foreign Language, arzu.ozyon@dpu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2730-9646>

1. Giriş

Kadınlara ataerkil toplumsal düzen içinde anne ve eş olma gibi rollerin ve dışarda çalışmak yerine ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumlulukların yüklenmesi özellikle entelektüel bir grup kadın tarafından tepkiyle karşılanmış; bu tepkiler birçok kola ayrılan feminist hareketin başlangıcı olmuştur. Feminizmin bu kollarından birini de Üçüncü Dalga Feminizm olarak da bilinen radikal feminizm oluşturmaktadır. Cinsiyet ayrımı, cinsel roller ve özellikle evlilik ve aile kavramlarına karşı olan radikal feministler kendi görüşleri doğrultusunda çeşitli ilkeler belirlemişlerdir. Bu bağlamda sonraki bölümde radikal feminizmin tarihçesi kısaca ele alınacak ve radikal feminizme öncülük eden isimlerin ortaya koyduğu ilkelere de yer verilecektir.

2. Radikal Feminizmin Tanımı ve Kısa Tarihçesi

“Radikal feminist kuram, 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında, bir grup eski ‘eylemci kadın’ tarafından, esas olarak New York ve Boston'da ortaya atılmıştır. Bu ‘Eylemci kadınlar’, 1960'larda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için politik etkinliklere katılan kadınlardır” (Donovan, 2001: s. 267 akt. Dikici, 2016: s. 528). Radikal feminizmin ortaya çıkışına Simon de Beauvoir *İkinci Cins (The Second Sex)* adlı kitabı ile öncülük etmiştir (bkz. Binici, 2013 akt. Atan, 2015: s. 8). Kuşkusuz radikal feminizmin 1960'lı yıllarda ortaya çıkışı bir tesadüf değildir, tam tersine radikal feminist teorinin başlangıcı, çevresel, siyasal ve toplumsal sorunlara duyarlılığın artıp tepkilerin ve radikal eylemlerin yoğunlaştığı bir döneme rastlar. Örneğin aynı dönemde ‘68 Öğrenci hareketlerine de tanık olunur. Kadın hareketinin bir kolu olan radikal feminizm de bu radikal hareketler arasında yerini alır.

Radikal feministler kadınların özgürlüğünün kısıtlanması ve baskı altında tutulup sömürülmesini kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığa dayandırır. Buna bağlı olarak da toplumsal sistemin kendisinin cinsiyetçi olduğunu vurgularlar (bkz. Kara, 2006: s. 8). Diğer bir deyişle bu durum, “cinsiyetin toplumsal olarak kurumsallaşması” (Demir, 1997 akt. Aktaş, 2013: s. 63) şeklinde adlandırılabilir.

Onlara göre aile kurumu, kadın ve erkek arasındaki çelişkinin temelinde yatan sorundur, bu nedenle radikal feministler aile kurumunu reddederler. Örneğin erken dönem radikal feminizmin önemli isimlerinden Shulamith Firestone aile kurumunun tamamen ortadan kalkması gerektiğini savunur ve böyle bir durumdan doğabilecek sorunlara kendince çözüm önerileri getirir. Ona göre nasıl erkekler için bekâr meslekleri varsa kadınlar için de olmalıdır, böylece meslekler ilgi çekici hale geldiğinde, kişiler annelik ve babalık duygularından uzaklaşacaktır. Ayrıca, insanlar istedikleri cinsten kişilerle aynı ortamda özgür bir biçimde yaşamalıdır. Yedi yılda bir yapılan sözleşmelerle insanların diledikleri on kişi ile aynı evi paylaşmaları ve isterlerse birlikte yaşamaları sağlanmalıdır.

- Böylece bu kalabalık birliktelik hem iş bölümünü sağlayarak işlerin bir kişinin üstüne yüklenmesini önleyecek hem de çocuklar bu kalabalık ailede özgürce ve farklı kişilerin bakımı ile büyüyeceklerdir. Belli bir yaştan sonrada anne baba konusunda seçim hakkı onlara ait olacaktır.

- Kan bağı ile bağlılık zayıfladığı için aile içindeki güç sınırlaması da ortadan kalkacaktır.

- Mekânlar bu kalabalık ailelerin yaşayabileceği tarzda dizayn edilecektir (Firestone, 1970/2013: s. 246).

"Radikal feministlerin minimal istekleri kadının kendi cinselliğini kontrol edebilmesidir" (bkz. Bouchier, 1984: ss. 77-81 akt. Atan, 2015: s. 12). Her türlü sınıfsal ayrıma karşı çıkan radikal feministler, cinsel anlamdaki sınıflandırmayı ortadan kaldırma çabasındadırlar. "Cinsel sınıfların ortadan kaldırılması kadınların başkaldırmasını ve üreme araçlarının denetimlerini ele geçirmelerini gerektirmektedir. Kadınlar hem kendi vücutlarının denetimini ele almalı hem de çocuk doğumu ve çocukların yetiştirilmesiyle ilgili toplumsal kurumların tümü gibi insan doğurganlığının denetimini ele geçirmelidir" (Atan, 2015: s. 14). Diğer bir deyişle kadınlar kendilerini ilgilendiren her konuda söz ve kontrol sahibi olmayı talep etmektedirler.

Kadınlar, kendilerine uygulanan baskı, kısıtlama ve sömürden kurtulmalarının tek yolu olan ataerkil düzenin yıkılıp kadınların hâkim olduğu yeni anaerkil bir düzenin inşasında görürler (bkz. Dikici, 2016: s. 529; Taş, 2016: s. 173; Donovan, 2001: ss. 267-269 akt. Türkoğlu, 2015: s. 16). Kendilerine anne ve eş olma gibi toplumsal ve aynı zamanda cinsiyet gözeten roller biçen ataerkil sistem kadınların özgürlükleri önündeki en büyük engel ve belki de temel tehdit kaynağıdır. Bu sebeple ataerkil düzenin yıkılması aslında kadınlara dair her türlü sorunun kökten çözülmesi anlamına gelmektedir.

"Kadının erkeğe benzemesi, kadın hareketine vurulacak en büyük darbedir. Bu nedenle radikal feminizmde kadınsı kültür yüceltilir. Kadınlığa atfedilen güzellik, estetik, ses tonu, cilve, nezaket, doğurganlık gibi kadınsı vurguların hâkim olduğu bir kimlik edinme politikası geliştirilir" (Çaha, 1996: s. 162 akt. Dikici, 2016: s. 530). Radikal feminizme göre kadın, kadın gibi olmalı, erkeğe göre farklı özellikler taşımalıdır. Bu nedenle kadının erkekten farklı olduğunu gösteren en başta doğurganlık olmak üzere tüm özellikler, kadın kimliğini ve kadın kültürünü ön plana çıkarır ve önem kazanır.

Erkeklerle eşit haklar hedefi doğrultusunda başlayan feminist tartışmalar, modernleşmenin beklentileri gerçekleştirilememesi ve kişilerde yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle değişime uğramıştır. Zamanla kadınlar, farklılık bilincine sahip olmuş, eşitlik mücadelesinin ataerkil yapıyı daha da pekiştirdiğini gözlemleyerek erkek merkezli değerler örüntüsüne alternatif bir dünya oluşturma mücadelesine girişmişlerdir (Aktaş, 2013: ss. 68-69).

Feminist Charlotte Perkins Gilman'ın *Kadınlar Ülkesi* de bu mücadelenin ya da radikal feministlerin hayalinin, ütöpik de olsa, yazarın yaratıcılığı ve hayal gücü çerçevesinde ortaya çıkmış bir üründür.

3. Kadınlar Ülkesi'nin Radikal Feminist Açıdan Okunması

Gilman'ın 1915'te yayınlanan *Kadınlar Ülkesi* adlı romanı adından da anlaşıldığı gibi sadece kadınların yaşadığı; rekabet, cinsiyet ayrımı, cinsiyete dayalı iş bölümü, yoksulluk, savaş, düşmanlık gibi günümüz kapitalist ve ataerkil toplumlarına dair hiçbir olgunun bulunmadığı ütöpik bir ülkeyi ve bu ülkeye tesadüfen adım atan Vandyck, Jeff ve Terry adındaki üç adamın burada yaşadıkları deneyimi mizahi bir dille anlatır.

Roman bir ütopya olmasının yanı sıra, radikal feminizm bağlamında bir okumaya da son derece elverişlidir. Buna karşın, roman radikal feminist teorinin yukarıda belirtilen ilkeleri/özelliklerinden bazıları ile birebir uyuşsa da bazı noktalarda ondan farklı bir çizgide durduğu gözlenir. Dolayısıyla bu bölümde romanın, daha doğrusu romandaki kurgusal dünyanın hangi açılardan radikal feminizmin ilkeleri ile örtüşüp örtüşmediği tartışılmakta ve örneklendirilmektedir.

Kadınlar Ülkesi adlı romanın, adından da anlaşılacağı üzere sadece kadınlardan oluşan toplumsal yapısı ile radikal feminizmin temel ilkesi diyebileceğimiz "kadınların hâkim olduğu anaerkil bir düzenin inşası" ilkesi ile uyuştığı gözlenmektedir. "Kesintisiz iki bin yıl süren erkeksiz bir kültür" (Gilman, 1915/2007: s. 164). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta romanda anaerkil düzenin özellikle inşa edilmemiş olduğu; bir zorunluluk sonucunda ortaya çıktığıdır. Kadınlar Ülkesi halkı üst üste yaşadıkları talihsizlikler sonucu ve savaşlar sırasında erkeklerin çoğu ölünce kıyı şeridinden uzaklaşıp iç bölgeye yerleşirler. Kendilerini ve evlerini korumak için hala kullanmaya devam ettikleri kaleleri inşa ederler.

Çok az sayıda erkek hayatta kalıp köleleri kurtarmıştı; fırsatı yakalayan köleler de ayaklanmış, sağ kalan genç kadınlar ve kızlarla birlikte ülkeyi ele geçirmek istediklerinden, en küçük erkek çocuğa varana kadar sağ kalan tüm sahiplerini, hatta yaşlı kadınlarla anneleri de öldürmüşlerdi. [...] Gerçekten de, bu güzel dağlar bahçeler ülkesinde bir avuç histerik genç kızla birkaç yaşlı köle kadından başka kimse kalmamıştı (Gilman, 1915/2007: ss. 106-107).

Diğer bir deyişle, Kadınlar Ülkesi'ndeki anaerkil toplum yapısı, radikal feministlerin hedefledikleri gibi bilinçli olarak yapılmış bir planın ürünü olmaktan çok yaşanan savaş ve katliamın ardından kendiliğinden ortaya çıkan, bir anlamda şartların gerektirdiği doğal bir oluşumdur. Kadınlar Ülkesi kadınlarının anaerkil düzeni kendi istekleri doğrultusunda inşa etmedikleri, Vandyck, Jeff ve Terry'nin ülkeye adım atmalarının üzerinden bir süre geçtikten sonra kadınların eskiden sahip oldukları çift-cinsiyetli toplum yapısına dönme isteklerini ifade etmeleri ile bir defa daha doğrulanmış olur:

Hızla aldıkları karar işte şuydu:

“Başka bir ülkeden. Büyük olasılıkla erkekler. Besbelli son derece uygarlar. Kuşkusuz epey değerli bilgilere sahipler. Tehlikeli olabilirler. Mümkünse onları yakalayın; gerekirse ehlileştirip eğitin. Bu halkımızın çift cinsiyetli bir devleti yeniden kurması için bir fırsat olabilir. [...] bu genç kızlar, şimdi, toplumsal konumlarını bütünüyle değiştirerek daha önceki çift-cinsiyetli yaşam düzenlerine dönmek için gereken büyük adımı atma fırsatıyla karşı karşıyaydılar (Gilman, 1915/2007: ss. 154- 156).

Eski yaşamlarına dönmeyi düşünmelerine rağmen Kadınlar Ülkesi'ndeki kadınlar için annelik son derece kutsal bir görev, neredeyse yaşamlarının tek amacıdır. Anlatıcı Vandyck Jennings, Kadınlar Ülkesi kadınlarının annelik ile ilgili duygu ve düşüncelerini, onların annelik tanımını gayet iyi anlamış görünmektedir: “*Anladığıma göre Annelik sizin için en üstün toplumsal hizmet- nüfusun çoğunluğu tarafından sadece bir kez üstlenilen; sağlıksız olanların bunu üstlenmesine izin bile verilmediği; birden fazla çocuk doğurmanın teşvik edilmesinin, memleket yönetiminde en yüksek ödül ve onur olduğu, gerçekten de, kutsal bir görev*” (Gilman, 1915/2007: s. 127). Doğurganlığa işaret etmesi bağlamında radikal feminizmin “kadınsı vurguların hâkim olduğu bir kimlik edinme politikası geliştirme” ilkesi ile örtüşen roman, ataerkil toplum yapısında olduğu gibi annelik rolüne vurgu yapması ve onu kutsal sayması bakımından radikal feminizm ile ayrı çizgilerde durmaktadır.

Kadınlar Ülkesi'nin sadece kadınlardan oluşan halkı, radikal feministlerin kadınlarda mutlaka olması gerektiğine dikkat çektikleri kadınsı özellikleri de taşımazlar: “*Hepsinin saçları kısa, en fazla birkaç santim uzunluğundaydı*” (Gilman, 1915/2007: s. 74). Kadınların fiziksel olarak da ataerkil toplumlarda kabul gören kadın tanımına uymadıkları, son derece güçlü oldukları anlaşılır: “*O anda hepimiz, her biri, kolumuzu bacağımızı ya da başımızı tutan beş kadın tarafından yakalandık; çocuklar gibi, karga tulumba edilen çaresiz çocuklar gibi havaya kaldırıldık ve bu şekilde, solucan gibi kıvrıla kıvrıla, son derece beceriksizce ileriye doğru götürüldük*” (Gilman, 1915/2007: s. 63). Yine ataerkil toplumlarda erkeğe atfedilen fiziksel gücün romanda yer değiştirdiği; kadınların kadınsı özelliklerinden sıyrılmış, fiziksel anlamda daha güçlü ve atletik oldukları; erkeklerin ise ataerkil toplumlarda varsayılanın aksine onların elinde birer çocuğa, hatta oyuncuğa dönüştüğü görülür. Savaşın ardından, erkekler olmadan tek başlarına ülkelerini yeniden inşa etmeleri ve ataerkil toplumlarda fiziksel güce bağlı olarak sadece erkeklerin yapabileceğinin varsayıldığı ağır işleri bile yapmaları yine onların kadınsı olmadıklarına işaret eder. Jeff, Celis'in elinden meyve sepetini alarak bir kadının hiçbir şey taşınamaması gerektiğini söylediğinde,

Celis, son derece içten bir şaşkınlıkla “Neden?” diye sordu. [...]Jeff] [i]nandırıcılıktan epey uzak bir biçimde, kadınların ağır işlere göre yaratılmadığını söyledi. Celis bazı kadınların çalıştığı, koca taşlardan yeni bir duvar parçası ördüğü karşıdaki tarlalara doğru baktı; tekrar geriye, evlerini kadınların inşa ettiği en

yakındaki şehre baktı; aşağıya, üzerinde yürüdüğümüz düzgün, sert yola baktı; sonra da Jeff'in, elinden aldığı küçük sepete baktı (Gilman, 1915/2007: s. 161).

Vandyck'in açıkça ifade ettiği gibi, “*Anneliğe dayalı temel ayırt edici özellikleri, tüm uygarlıkların en belirgin işareti olan bu kadınlar, 'kadınsılık' dediğimiz şeyden tamamen yoksunlardı*” (Gilman, 1915/2007: s. 112) ki bu da Gilman'ın *Kadınlar Ülkesi* adlı romanının, radikal feminizmin, “kadınların kadın gibi olması ve kadınsı kültürün yüceltilmesi” ilkesi ile ayrı düşüğünü göstermektedir.

Romanın radikal feminizm ile örtüştüğü diğer bir nokta, başka bir deyişle yansıttığı bir diğer radikal feminist ilke ise çocukların “kalabalık bir ailede özgürce ve farklı kişilerin bakımı ile büyümelerine” ilişkin ilkedir. Bu bir anlamda komün bir yaşam tarzına işaret etmektedir ki, romanda Somel'in sözleri ile doğrulanır:

‘Bir süre sonra anne sevgisinin birden fazla ifade kanalı olduğunu anlamaya başladık. Belki de çocuklarımızın hepimiz tarafından böyle, bu kadar çok sevilmesinin nedeni, bizim-hiç birimizin- yeterince sevilmemiş olmasıdır.’ [...] Her birimiz belli bir takım kişisel zevkten uzak yaşarız,’ dedi, ‘ancak unutmayın- her birimizin sevip bakacağı bir milyon çocuğu var-bizim çocuklarımız’ (Gilman, 1915/2007: s. 129).

Somel'in kullandığı “bir milyon çocuk” ve özellikle vurguladığı “bizim çocuklarımız” gibi ifadeler *Kadınlar Ülkesi*'nde çocukların bütün anneler tarafından sahiplenilip ortak şekilde bakıldıklarının, her bir annenin emeği ve katkısı ile büyütüldüğünün göstergesidir.

Sonraki bölümlerden birinde, yine Somel'in Vandyck ile diyalogu sırasında sarf ettiği sözlerden aslında *Kadınlar Ülkesi* halkının anneliğe bakış açısının ve annelik anlayışının ataerkil toplumlardaki annelik anlayışından son derece farklı olduğu; kadınlar, *anneler* arasında bir tür iş bölümünün var olduğu anlaşılır. Onlara göre hamilelik ve çocuk doğurmak anneliktir ancak çocuğu eğitmek tamamen farklı bir uzmanlık gerektirmektedir. Eğitim onlara göre sanattır bu nedenle de çoğunlukla biyolojik anneler yerine bu konuda yetenekli kişilere, onların deyişimiyle “sanatçılara” bırakılır:

‘Bu durumda anne ile çocuğu ayırıyorsunuz!’ diye haykırdım itici bir dehşetle. [...] ‘Ama bir annenin sevgisi-’ diye atıldım. [...] ‘Anne sevgisi- sizde-anneleri kendi çocuklarının dişlerini doldurmaya zorluyor mu? Ya da bunu istemeye?’ [...] ‘Ama o son derece uzmanlık isteyen bir iş. Eminim bebeklerin bakımını her kadın- her anne yapabilir!’ ‘Biz aynı fikirde değiliz,’ diye yanıtladı kibarca. ‘İçimizde bu konuda en işinin ehli olanlar bu görevi yerine getirir; [...] ‘Peki ya bebeği elinden alınmış o zavallı anne-’ [...] ‘Hiç de elinden alınmış değil. Bebek yine onun bebeğidir-[...]. Sadece ona bakacak tek kişi o değildir.’ (Gilman, 1915/2007: ss. 147-148).

Görüldüğü gibi Kadınlar Ülkesi halkı arasında aslında kendi kurallarına göre belirledikleri bir iş bölümü vardır. Ataerkil toplumlarda basit ve sıradan bir iş gibi görülen çocuk bakımı bile onlar için uzmanlık ya da ustalık gerektirmekte, çocuk bakımı eğitimin önemli bir parçasını oluşturmakta ve her annenin çocuk bakabilecek yeterliliğe sahip olmadığına inanılmaktadır. Somel'in çocuk bakan anneleri "sanatçı" olarak adlandırması da bu anaerkil toplumun, çocuk bakımı ve özellikle de eğitimine ne kadar önem verdiklerini açıkça göstermektedir. Böylece romanda, çocukların toplumdaki iş bölümü ile birden fazla anne tarafından eğitilip büyütülmesinin vurgulanması ile romanın, radikal feminizmin bir başka ilkesi ile daha ortak paydada bulunduğu izlenir.

4. Sonuç

Yöntem olarak 1960'ların sonlarında New York ve Boston'da temeli atılan radikal feminizmin benimsendiği "Charlotte Perkins Gilman'ın *Kadınlar Ülkesi* Adlı Romanının Radikal Feminist Bağlamda İncelenmesi" başlıklı çalışmada Gilman'ın romanının, radikal feminizmin öncüleri tarafından belirlenmiş olan ilkeler ile hangi açılardan örtüşüp örtüşmediği konusuna odaklanılmıştır. Radikal feminizmin ilkeleri ile romandaki örnekler arasında yapılan karşılaştırma sonucunda Kadınlar Ülkesi adlı romanın, radikal feminizmin temel ilkesi diyebileceğimiz "kadınların hâkim olduğu anaerkil bir düzenin inşası", ayrıca doğurganlığın altının çizilmesi ile "kadınsı vurguların hâkim olduğu bir kimlik edinme politikası geliştirme", çocukların "kalabalık bir ailede özgürce ve farklı kişilerin bakımı ile büyümeleri" gibi ilkeler bağlamında radikal feminizm ile örtüştüğü; ancak anaerkil toplum yapısının, radikal feministlerin hedefledikleri gibi bilinçli olarak yapılmış bir planın ürünü olmaktan çok yaşanan savaş ve katliamın zorunlu bir sonucu olması ve eskiden sahip oldukları çift cinsiyetli toplum yapısına dönme isteği, annelik rolüne vurgu yaparak ataerkil toplumdaki gibi anneliği kutsal sayması, radikal feministlerin özellikle vurguladığının aksine, kadınların kadınsı özelliklerden arınmış olması bakımlarından radikal feminizmin bütün ilkelerini birebir yansıtmadığı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, Gül. (2013). "Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, ss.53-72.
- Atan, Meltem. (2015). "Radikal Feminizm: 'Kişisel Olan Politik'tir' Söyleminde Aile", *JESMOS (The Journal Of Europe- Middle East Social Science Studies)*, Vol. 1, Issue 1, pp. 1-21.
- Dikici, Erkan. (2016). "Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marksist ve Radikal Feminizm Teorileri", *JASS (International Journal of Social Science)*, Spring I, Number 43, pp. 523-532.

- Firestone, Shulamith. (2013). *Cinselliğin Diyalektiği*, Yurdanur Salman (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi (Orijinali 1970'te yayımlanmıştır.)
- Gilman, Charlotte Perkins. (2007). *Kadınlar Ülkesi*, Seher Özbay (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık (Orijinali 1915'te yayımlanmıştır.)
- Kara, Nurten. (2006). "Feminizm (ler)in Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıma (ma) sı", *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı 1, ss. 1-33.
- Taş, Gün. (2016). "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizleri, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri", *The Academic Elegance*, Cilt 3, Sayı 5, pp. 163-175.
- Türkoğlu, Emine. (2015). *Uluslararası İlişkiler Kuramında Feminizm*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Konya.